

نقش توپخانه سپاه در دو عملیات بزرگ والفجر ۸ و کربلای ۵

سردار سرتیپ یعقوب زهدی

تنظیم: حجت‌الله کریمی*

سردار یعقوب زهدی از فرماندهان واحد توپخانه سپاه در دوران دفاع مقدس در دومین دوره انتقال تجارت فرماندهان دفاع مقدس در اردوگاه میثاق آبادان و یادمان شلمچه عملکرد توپخانه سپاه را در دو عملیات والفجر ۸ و کربلای ۵ تشریح کرد. وی ابتدا ضمن بیان کلیاتی از واحد توپخانه سپاه، مأموریت‌های توپخانه را در قالب دو مبحث مأموریت‌های کلی و تاکتیکی توضیح داد و سپس شرحی از سازمان توپخانه بیان کرد. سردار زهدی در ادامه به نقش و عملکرد توپخانه در عملیات والفجر ۸ پرداخت و در پایان نیز با تأکید بر نقش آتش در عملیات کربلای ۵، تلاش‌ها، اقدامات و ابتکارات واحد توپخانه سپاه را در این عملیات - که یکی از سهمگین‌ترین نبردهای ایران و عراق در طول جنگ بود - تشریح کرد. واژگان کلیدی: یعقوب زهدی، توپخانه، والفجر ۸، انتقال تجارب فرماندهان، دفاع مقدس، دانشگاه امام حسین^ع.	چکیده

کلیات توپخانه

توپخانه، موشکی، هوانیروز و هوایی را هماهنگ می‌کند. مثلاً وقتی نیروی هوایی می‌خواست عملیات کند، شهید بابایی یا شهید اردستانی که در قرارگاه بودند، با بنده که توپخانه بودم هماهنگ می‌کردند تا کانال یا دالانی برای عبور باز شود و آتش‌های منحنی متوقف شود؛ چون هواپیماهای ما از ارتفاع پایین پرواز می‌کردند و نتیجه عملیات هوایی را هم دیدبانان توپخانه گزارش می‌کردند و ما به ایشان منتقل می‌کردیم.

آتش نیز مانند نیروی پیاده طرح مانور دارد و طرح‌ریزی می‌شود. درست همانند یگان مانوری که

سردار یعقوب زهدی ابتدا با بیان کلیاتی درباره واحد توپخانه و مأموریت‌های آن گفت: «اساساً در یک نبرد نظامی، قدرت رزمی از دو عنصر اصلی مانور و آتش تشکیل می‌شود. مانور به حرکت و جابه‌جایی در میدان نبرد برای کسب موقعیت برتر اطلاق می‌شود. آتش از دو بخش آتش‌های مستقیم و غیرمستقیم تشکیل شده است. بخش عمده آتش غیرمستقیم یا "منحنی" توپخانه است. در میدان رزم، مرکزی با عنوان "مرکز هماهنگی پشتیبانی آتش"، آتش‌های غیرمستقیم مثل

* کارشناس مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس

نقش توپخانه سپاه در دو عملیات بزرگ
والفجر ۸ و کربلای ۵

۴. عمل کلی تقویت: که هم به عمل کلی و هم به کمک مستقیم کمک می‌کند.

- برای اجرای تیراندازی توپخانه ۳ رکن لازم است: دیدبان هدف را گزارش می‌کند و هدایت آتش آن هدف را روی طرح پیاده می‌کند و عناصر تیر را محاسبه و به توپ‌ها می‌دهد و افراد قبضه با گلوله‌گذاری و بستن آن عناصر، به سوی هدف تیراندازی می‌کنند که این را سطح تکنیکی توپخانه می‌گویند.

- دیدبان به‌اصطلاح چشم توپخانه است و در خط مقدم در نقطه مرتفع (در مناطق کوهستانی در خط‌الرأس نظامی و در مناطق هموار بالای دکل) مستقر می‌شود و به‌طور مستمر دشمن را تحت نظر دارد.

موقعی که بمباران و آتش توپخانه دشمن زیاد می‌شود و همه به سنگر می‌روند، فقط دیدبان است که سرش بالا است؛ زیرا دیدبان چشم توپخانه است و نباید سرش را در خاکریز فروبرد.

شب‌ها دیدبان‌ها به‌طور نوبتی تا صبح بیدارند و از طریق گرفتن برق دهانه محل توپخانه دشمن را کشف می‌کنند. دیدبانی کاری پرخطر و طاقت‌فرسا و تخصصی و درعین حال جذاب و پرماجر است.

- سطح تاکتیکی توپخانه طرح‌ریزی آتش است که در رده یگان مانوری و قرارگاه در مرکزی به نام تطبیق آتش انجام می‌گیرد.

- طرح‌ریزی آتش یعنی تعیین آماج (هدف) و یگان تیرانداز و زمان تیراندازی و تعداد گلوله لازم.

سازمان توپخانه

۱. آتشبار: آتشبار در سازمان توپخانه معادل گروهان در سازمان پیاده است. هر آتشبار ۴ الی ۶ قبضه توپ دارد.

توسط یک قرارگاه تاکتیکی هدایت می‌شود، برای هدایت آتش نیز قرارگاه تاکتیکی وجود دارد که اسم آن مرکز تطبیق آتش است.

مأموریت‌های توپخانه

الف) مأموریت‌های کلی

۱. پشتیبانی نزدیک از یگان‌های مانوری: هر عاملی که حرکت یگان مانوری خودی را مختل کند، توپخانه وظیفه جلوگیری از آن عامل مختل‌کننده را دارد و به‌اصطلاح با پشتیبانی آتش نزدیک از یگان‌های خودی عملیات آنها را تسهیل می‌کند.

۲. انجام آتش‌های ضدآتشبار: توپخانه دشمن را باید توپخانه خودی بزند. در اصطلاح، زرهی را باید ضدزره بزند یا هواپیما را باید هواپیما بزند و توپخانه هم با اجرای عملیات ضدآتشبار از فعالیت توپخانه دشمن جلوگیری می‌کند.

۳. عمق‌دادن به میدان نبرد: توپخانه قرارگاه‌ها و عقبه‌ها و جاده‌ها و نقاط آمادی دشمن را زیر آتش می‌گیرد و وقتی پشتیبانی و احتیاط دشمن آسیب می‌بیند و مختل می‌شود، به موفقیت و پیشروی نیروی خودی در عمق می‌انجامد.

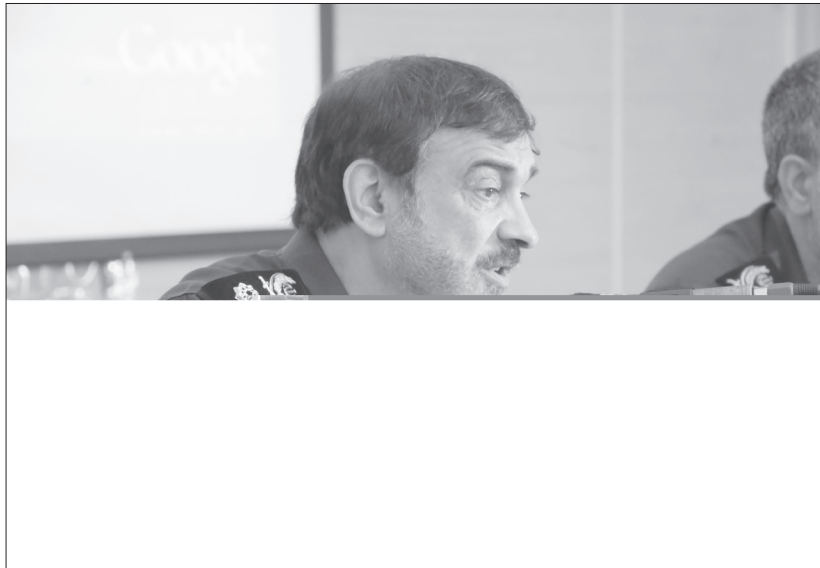
ب) مأموریت‌های تاکتیکی

۱. کمک مستقیم: هر گردان توپخانه به یک تیپ وصل شده، پشتیبانی نزدیک آن را انجام می‌دهد.

۲. تقویت: آتش بیشتری برای کمک مستقیم فراهم می‌کند.

۳. عمل کلی: در اختیار فرمانده رده بالا قرار دارد و بیشتر عملیات ضدآتشبار و آتش‌های در عمق را انجام می‌دهد.

سردار یعقوب زهدی از فرماندهان واحد توپخانه سپاه در دروان دفاع مقدس، اردوگاه میثاق آبادان، اردیبهشت ۱۳۹۵.

۲. گردان: هر گردان توپخانه ۳ آتشبار تیر (۱۸-۱۲) توپ‌ها استفاده می‌کردند. توپ‌های مورد استفاده در ارتش جمهوری اسلامی ایران عبارت بودند از: توپ ۱۰۵ میلی‌متری، توپ ۱۵۵ میلی‌متری (کششی و خودکششی)، توپ ۱۷۵ میلی‌متری، توپ ۲۰۳ میلی‌متری که امریکایی بود و توپ ۱۳۰ میلی‌متری و کاتیوشا که روسی بود.

۳. گروه: هر گروه توپخانه متشکل از ۴ الی ۶ گردان توپخانه است.

۴. توپخانه لشکری: ۴ الی ۶ گردان توپخانه، یک توپخانه لشکری را تشکیل می‌دهد.

ارتش جمهوری اسلامی ایران ۵ گروه توپخانه‌ای داشت که عبارت بودند از: گروه‌های ۱۱، ۲۲، ۳۳، ۴۴، ۵۵.

سپاه پاسداران نیز ۶ گروه توپخانه‌ای داشت که عبارت بودند از گروه‌های ۶۰ رسالت، ۶۱ محرم، ۶۳ خاتم، ۶۴ الحدید، ۱۵ خرداد و ۵۶ یونس.

گفتنی است که توپخانه سپاه از توپ‌های غنی‌متی در عملیات‌های فتح‌المبین و بیت‌المقدس که بیش از ۲۰۰ قبضه بود، تشکیل شد و به همین دلیل اکثراً روسی بود.

انواع توپ

دو سازمان نظامی ایران یعنی ارتش جمهوری اسلامی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، از انواع مختلف

توپخانه در عملیات والفجر ۸

از نخلستان‌ها، نهرها، ساحل، عوارض و موانع پدافندی هم در زمین خودی و هم در سرزمین دشمن بود، به‌دقت بررسی و مطالعه شد.

۴. تجزیه و تحلیل اطلاعات و بررسی مقدمات و محدودیت‌ها:

واحد توپخانه براساس اطلاعات جمع‌آوری‌شده به بررسی مقدمات و محدودیت‌ها پرداخت. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده محرز بود که یگان‌های دشمن برای دفاع از فاو از جاده استراتژیک که در برد توپخانه ما بود، استفاده خواهند کرد. بنابراین، استعدادی از توپخانه را در فاصله بین آبادان و خسروآباد قرار دادیم تا ستون‌های دشمن را روی جاده استراتژیک هدف قرار دهیم. باتوجه به اینکه یگان‌ها می‌بایست به‌صورت ستون حرکت می‌کردند، قادر به استفاده از تجهیزات خود نبودند؛ لذا با انهدام آن روی جاده از پاتک آنها در فاو جلوگیری می‌شد.

اما واحد توپخانه در اجرای مأموریت محول‌شده با محدودیت‌هایی هم مواجه بود که یکی از اصلی‌ترین آنها مربوط به وضعیت زمین می‌شد. زمین منطقه در فصل زمستان باتلاقی و شوره‌زار و گل و شل بود. بنابراین، می‌بایست اقدامات مهندسی برای زیرسازی انجام می‌گرفت. اما انجام اقدامات مهندسی نیز دشمن را هوشیار می‌کرد و اصل غافلگیری را تحت‌تأثیر قرار می‌داد. به‌رحال، واحد توپخانه از دو راهکار استفاده کرد؛ یک راه این بود که نخلستان حاشیه اروندرود و بهمنشیر را با اقدامات مهندسی زیرسازی کنیم و دوم اینکه مواضع توپخانه را به شکل چند جاده بسازیم که دشمن متوجه نشود.

عرض این جاده‌ها ۳ متر و طولشان در مجموع حدود

عملیات بزرگ و تأثیرگذار والفجر ۸ سه رکن اساسی داشت: اولین رکن اساسی در این عملیات، عبور از اروندرود بود که امری بسیار سخت و پیچیده بود. دومین رکن اصلی این عملیات غافلگیرکردن دشمن بود؛ زیرا دشمن هرگز تصور نمی‌کرد ایران بتواند از اروندرود عبور کند. و سومین رکن اساسی عملیات والفجر ۸ مسئله آتش پشتیبانی بود. هرچند موارد اول و دوم از اهمیت

بسیار بالایی در این عملیات برخوردار بودند، در اهمیت مسئله آتش پشتیبانی باید گفت که "اگر آتش قوی و مؤثری در والفجر ۸ نداشتیم شکست می‌خوردیم." برادر محسن رضایی فرماندهی کل سپاه، به‌خوبی به این امر واقف بود. از این‌رو، ۶ ماه قبل از شروع عملیات والفجر ۸، یعنی در تابستان ۱۳۶۴، واحد توپخانه مأموریت پیدا

کرد که در منطقه فاو آماده‌سازی را انجام بدهد. آقای محسن رضایی گفت: "سه روز اول عملیات متعلق به توپخانه است."

اقدامات توپخانه در عملیات والفجر ۸

۱. دریافت مأموریت
۲. بررسی وضعیت عوارض و مواضع روی نقشه
۳. بررسی وضعیت زمین: در توضیح این بخش باید تأکید کرد که زمین منطقه عمومی والفجر ۸ که متشکل

عملیات والفجر ۸ سه رکن اساسی داشت: یکی عبور از اروندرود، دومی غافلگیرکردن دشمن و سومی آتش پشتیبانی.

شوند. به محض شروع عملیات، یگان‌های توپخانه ارتش را از هور به سمت فاو حرکت دادیم و تا صبح در مواضعشان که از قبل آماده شده بود مستقر کردیم. وقتی یگان‌های عمل‌کننده از اروند عبور کردند و در فاو مستقر شدند و گزارش آن به سپاه سوم عراق رسید، گارد ریاست‌جمهوری و یگان‌های ویژه خود را به فاو اعزام کرد و به محض اینکه به جاده استراتژیک رسیدند، آتش سنگینی روی ادوات و تجهیزات دشمن ریخته

شد و تلفات سنگینی دادند. رزمندگان اسلام موفق به تصرف و تأمین فاو شدند و دشمن با ۷۵ روز پاتک مستمری که انجام داد، هیچ موفقیتی کسب نکرد و یکی از دلایل ناکامی دشمن، آتش سنگین و دقیق و مؤثر توپخانه بود. در این عملیات قریب به ۶۰۰/۰۰۰ گلوله توپ شلیک شد.

سپاه در زمان اجرای عملیات والفجر ۸ مجموعاً ۱۷ گردان توپخانه داشت و از ارتش نیز خواسته شد ۳۰ گردان توپخانه در اختیار سپاه قرار دهد. اما با جلسات متعدد و ابلاغ قرارگاه خاتم‌الانبیاء^(ص) ۱۵ گردان توپخانه از ارتش به سپاه مأمور شد.

توپخانه در عملیات کربلای ۵

پس از توقف عملیات کربلای ۴، اجرای عملیات کربلای ۵، واحد توپخانه نیز از جمله واحدهایی بود که می‌بایست در زمان اندکی که بین توقف کربلای ۴ تا اجرای کربلای ۵ وجود داشت، آمادگی لازم را کسب می‌کرد. بنابراین، پس از ابلاغ مأموریت، واحد توپخانه مطالعات و بررسی‌های خود را شروع کرد. در کربلای ۵ برخلاف عملیات والفجر ۸، جغرافیای زمین علیه جبهه خودی بود. اگر بخواهیم هندسه زمین عملیات را ترسیم

۴۵ کیلومتر بود که به‌همت برادران جهاد احداث شد. ۱۵۰۰ سنگر نفرات را در طول جاده‌ها در زیر خاکریز به‌نحوی که در عکس هوایی مشخص نبود، ایجاد کردیم. برای احداث این سنگرها حدود یک ماه مانده به عملیات ۵۰ نفر بسیجی آوردیم که شب‌ها کار می‌کردند و اجازه خروج از منطقه را نداشتند.

شرح عملیات توپخانه

قبل از اینکه عملکرد واحد توپخانه در زمان اجرای عملیات والفجر ۸ تشریح شود، اشاره به چند نکته لازم است. نکته اول اینکه سپاه پاسداران در زمان اجرای عملیات والفجر ۸ مجموعاً ۱۷ گردان توپخانه داشت و از ارتش نیز خواسته شد ۳۰ گردان توپخانه در اختیار سپاه قرار دهد. اما پس از بحث‌ها و جلسات متعدد در نهایت با ابلاغ قرارگاه خاتم‌الانبیاء^(ص) ۱۵ گردان توپخانه از ارتش به سپاه مأمور شد. نکته دیگر اینکه در این عملیات برای اولین بار در دفاع مقدس به یک گروه توپخانه مأموریت دادیم که در خارج از منطقه عملیات برای عملیات کار کند و ۸ گردان توپخانه را برای جنوب بصره و جاده استراتژیک بصره به فاو که عقبه دشمن بود، اختصاص دادیم.

یک بحث هم انتقال توپخانه بود. یگان‌های ارتش را فرستادیم به جفیر و با این کار یک گرای اشتباه به دشمن دادیم که تصور می‌کرد عملیات ما در هورالهویزه خواهد بود. حتی فرمانده لشکرهای خودمان هم تا شب عملیات تردید داشتند و هنوز محور اصلی را نفهمیده بودند.

ما مواضع توپخانه سپاه را در کنار نخلستان زده بودیم و قبل از عملیات گفته بودیم بروند داخل نخلستان و شب عملیات پس از غروب آفتاب در مواضع مستقر

از چپ: برادر یعقوب زهدی معاون واحد توپخانه، علی شمخانی قائم مقام فرماندهی کل سپاه، ناشناس، ناشناس، شفیع زاده فرمانده توپخانه در دوران دفاع مقدس و ناشناس.

و تصرف کردند، تعدادی از آنها پاک‌سازی نشده بود. پل روی کانال ماهی هم به شدت زیر آتش دشمن بود. نیروهای لشکر ۲۵ کربلا به فرماندهی مرتضی قربانی روبه‌روی پل یک خاکریز دوجداره ایجاد کرده بودند که این خاکریز بر اثر شدت و حجم بسیار بالای آتش دشمن حین احداث پیچ‌وخم پیدا کرده و به شکل یک مار درآمده بود.

در این طرف، نیروهای خودی به کانال زوجی رسیده بودند و ارتش عراق می‌کوشید ما را از کانال زوجی و نوک کانال ماهی عقب بزند. این عملیات به قدری حساسیت داشت که عدنان خیرالله وزیر دفاع عراق، در منطقه عملیات حاضر شده بود و شخصاً عملیات را فرماندهی و هدایت می‌کرد تا بلکه ایرانی‌ها را از کانال زوجی و نوک کانال ماهی عقب بزنند. آنها فشار را تشدید کردند و حتی موفق شدند یک سرپل گرفته، رخنه‌ای بین نیروهای ما ایجاد کنند. بنده (یعقوب زهدی) به اتفاق

خاموش کنیم؛ زیرا توپخانه را عقب کشیده بود و با آخرین برد خط مقدم ما را می‌زد. از طرف دیگر، نیروی هوایی عراق مأموریت داشت عقبه و توپخانه ما را بزند و فشار هوایی و شیمیایی شدیدی روی توپخانه ما بود. در والفجر ۸ تدبیری کرده بودیم که براساس آن نیروی سازمانی آتشبار تقسیم بر ۳ شده بود. بنابراین، سه نفر پای قبضه، سه نفر در اردوگاه و سه نفر در عقبه یگان بودند. موقع بمباران شیمیایی این سه نفر را جایگزین می‌کردیم و همین امر سبب شد که تداوم آتش حفظ شود. در کربلای ۵ هم همین‌طور بود و تداوم آتش داشتیم. با این تدبیر آتش برقرار شد و مهمات بسیار زیادی مصرف شد؛ به طوری که حدود ۱/۵ میلیون گلوله توپ شلیک کردیم.

در عملیات کربلای ۵ یک مشکل پیش آمد؛ در قسمت نوک کانال ماهی چند موضع "ن" شکل قرار داشت. هرچند رزمندگان اکثر این مواضع را پاک‌سازی

